

2

BENESTAR ECONÒMIC, DISTRIBUCIÓ DE LA RENDA I POBRESA

RESUM

En aquest apartat s'analitza el nivell de benestar econòmic de les llars balears l'any 2007. Els resultats plantegen més capacitat adquisitiva mitjana de les llars balears enfront del conjunt espanyol, amb uns ingressos per adult superiors als de les llars espanyoles, així com una distribució d'aquests més igualitària. Concretament, els ingressos mitjans es troben un 8,5% per sobre de la mitjana espanyola i situen les llars balears en un bloc de regions, juntament amb Navarra, Madrid, Catalunya i el País Basc, clarament distanciat per sobre de la resta. Afegida a la seva major capacitat econòmica, les microdades de l'enquesta de condicions de vida mostren que un percentatge inferior de llars balears (el 70,1% enfront del 72,1% de les llars espanyoles) es troben en disposició d'estalviar per satisfer despeses imprevistes. Quant a la distribució de rendes, els indicadors de desigualtat assenyalen una distribució en el cas balear més igualitària que la del conjunt espanyol, amb valors de l'índex de Gini del 0,302 i el 0,328 respectivament. En coherència amb aquest índex, la utilització d'indicadors amb paràmetres més sensibles a l'aversion a la desigualtat, com ara el d'Atkinson (2), suggereixen una distribució de la renda a les Balears més bona.

Quant als indicadors de pobresa, en línia amb els resultats de desigualtat esmentats, es detecta un percentatge menys elevat a les Balears de llars en risc de pobresa. Així, la taxa de risc de pobresa de les Balears se situa en el 14,4%, quan aquesta és del 16,7% en el conjunt espanyol, mentre la taxa de risc de pobresa extrema a les Balears és del 6,3% i del 6,1% a Espanya.

2.1.

INTRODUCCIÓ

Des de la memòria del CES de l'any 2002 s'analitzen els trets bàsics del benestar econòmic a les Illes Balears mitjançant l'estudi de les microdades de diferents fonts estadístiques elaborades per l'Institut Nacional d'Estadística (INE); fins a la memòria del 2006, amb les dades de l'enquesta contínua de pressuposts familiars, i d'ençà de la memòria del 2007, amb les de l'enquesta de condicions de vida.

La memòria del 2009 pretén consolidar la línia d'anàlisi encetada en les memòries anteriors. En efecte, la memòria del 2007 va suposar un canvi respecte d'anteriors memòries en el sentit que els tòpics d'anàlisi del concepte de benestar econòmic foren ampliat més enllà dels recursos econòmics mateixos, i se n'hi varen incloure d'altres que hi estaven estretament relacionats, com ara l'estat de salut dels individus, el nivell educatiu i les condicions de l'habitatge.³ Al capdavall, la proposta metodològica pretenia presentar els vincles entre aquestes diferents dimensions del benestar.

3. Vegeu: Eurostat (2000), «Income, Poverty and Social Exclusion», Brussel·les.

Malauradament, aquest tipus d'anàlisi demana enquestes amb grandàries mostrals superiors a les de l'enquesta de condicions de vida (d'ara endavant, ECV) per a un any aïllat, raó per la qual en la memòria del 2009 ens centrarem en el seguiment del benestar econòmic amb els indicadors monetaris, amb l'avinentsa que en la propera memòria es podran ajuntar les mostres dels dos anys per repetir l'anàlisi abans esmentada. Així, la principal aportació d'enguany és la d'estendre la dimensió temporal fins a l'any 2008, que és el darrer any en què hi ha disponible l'ECV i que des d'un punt de vista conjuntural representa l'inici de la crisi econòmica.

Com ja s'ha comentat abans, la base de dades utilitzada és l'enquesta de condicions de vida (ECV) que elabora l'INE. L'ECV és la continuació de l'enquesta panel de llars de la Unió Europea, que ja estava dissenyada per oferir informació sobre condicions de vida i exclusió social.⁴ A diferència del panel de llars, emperò, l'ECV ofereix informació detallada per comunitats autònomes de manera estable en el temps. En aquesta memòria s'han utilitzat les microdades de l'ECV de l'any 2008. Val a dir que la informació d'ingressos de l'ECV es refereix sempre a l'any anterior, raó per la qual a la resta del document ens referirem a l'any 2007. Igual que en memòries anteriors, els valors obtinguts per a les Illes Balears es comparen amb els de la resta de comunitats autònomes de l'Estat espanyol.⁵

Quant a la metodologia, aquesta és la mateixa adoptada en memòries anteriors.

Així, i per comparació a altres treballs que utilitzen la mateixa enquesta, cal tenir en compte que prèviament es varen aplicar alguns filtres a les microdades. De la nostra variable monetària de referència, la renda disponible de la llar l'any 2007, s'eliminaren les llars sense informació d'ingressos i de la resta s'eliminaren l'1% de llars amb més i manco recursos de cada comunitat autònoma, que són les que tenen una alta probabilitat de correspondre a errades de resposta i que podrien distorsionar els resultats. Posteriorment, la informació d'ingressos de la mostra de llars s'ha homogeneïtzat i s'han dividit pel nombre de membres de 16 anys o més (és a dir, adults), que són els susceptibles de generar recursos econòmics. Així, d'ara endavant el concepte d'ingressos d'una llar s'utilitzarà com a sinònim dels ingressos totals per adult. Igualment, no es pot fer la comparativa 2006-2007, ja que el 2006 s'ha imputat ingressos monetaris i no monetaris i a l'any 2007 només s'han comptabilitzat ingressos monetaris. D'altra banda, cal esmentar que en tots els càlculs s'ha previst el pes poblacional de cada llar. Cal indicar que l'INE utilitza com a mesura del nombre de membres de la llar computables l'escala de l'OCDE, per la qual cosa la resta de membres a part del sustentador principal compten menys de la unitat. En el nostre cas, s'han computat el nombre de membres de la llar de 16 anys o més, tots de manera igualitària. Aquesta diferència metodològica provoca que els valors oferts per l'INE i l'IBESTAT, d'una banda, i els d'aquest treball, de l'altra, difereixin lleugerament.

4. Per a una exposició sintètica de l'ECV, vegeu: <http://www.ine.es/prensa/np526.pdf>, pàg. 9-11.

5. L'ECV no ofereix informació a un nivell desagregat dins les comunitats autònomes.

QUADRE III-11. INDICADORS DE DESIGUALTAT DE RENDES (2007)

	Ingressos mitjans per adult	Ingressos (base 100 nacional)	Percentatge de llars amb capacitat per pagar imprevistos	Percentatge de llars amb alguna dificultat per arribar a final de mes	Gini	Atkinson (0,5)	Atkinson (2)
Navarra	14.382	127,3	83,8	18,0	0,278	0,064	0,400
País Basc	13.548	119,9	84,1	16,5	0,295	0,071	0,433
Madrid	13.297	117,7	71,2	28,1	0,331	0,086	0,334
Catalunya	12.989	114,9	74,8	29,5	0,317	0,083	0,383
Illes Balears	12.266	108,5	70,1	27,2	0,302	0,074	0,391
Aragó	12.087	107,0	87,5	11,2	0,287	0,066	0,696
Cantàbria	11.571	102,4	78,9	30,0	0,282	0,07	0,907
País Valencià	11.330	100,3	71,1	33,1	0,317	0,083	0,211
Espanya	11.301	100,0	72,1	28,5	0,328	0,088	0,635
Astúries	11.274	99,8	78,2	14,8	0,275	0,065	0,884
La Rioja	11.251	99,6	79,0	25,1	0,275	0,066	0,952
Castella i Lleó	10.729	94,9	80,0	23,9	0,318	0,087	0,824
Múrcia	10.256	90,8	63,3	34,2	0,304	0,088	0,792
Illes Canàries	9.918	87,8	51,3	40,6	0,318	0,086	0,707
Galícia	9.885	87,5	73,9	28,7	0,297	0,075	0,566
Andalusia	9.670	85,6	59,9	37,8	0,339	0,090	0,523
Castella-la Manxa	9.437	83,5	74,9	33,3	0,340	0,093	0,404
Extremadura	8.363	74,0	67,8	32,2	0,320	0,088	0,688

Font: Elaboració pròpia a partir de l'ECV.

La resta de l'apartat sobre el benestar econòmic dels ciutadans balears s'ha estructurat de la manera següent: a l'apartat 1.2 es compara el nivell d'ingressos mitjans de les llars de les diferents comunitats autònomes, així com la distribució relativa d'aquests, i l'apartat 1.3 es dedica a l'anàlisi de la pobresa relativa.⁶

2.2.

EL NIVELL I LA DISTRIBUCIÓ DE RENDES

En el quadre III-11 es mostren alguns indicadors sintètics tant de la situació central

6. En l'elecció dels indicadors de desigualtat de rendes i de pobresa s'ha seguit l'informe de síntesi del 2002 de la Comissió Europea.

dels ingressos de les llars com de la distribució d'aquests. El primer indicador de benestar econòmic fa referència al nivell mitjà d'ingressos per adult (vegeu la columna 1 del quadre III-11). Els valors obtinguts estan en línia amb els d'altres fonts estadístiques (vegeu les diferents memòries d'ençà del 2002), ja que consideren que les llars balears tenen uns ingressos mitjans de 12.265 euros, força per sobre de la mitjana espanyola, 11.301 euros. En termes relatius, els ingressos mitjans de les llars balears de l'any 2007 són un 8,5% superiors als del conjunt espanyol, que prenen un valor 100 de referència. Per comparació a la resta de comunitats autònomes, val a dir que les llars balears se situen en un bloc de territoris, juntament amb Madrid, Navarra, Catalunya i el País Basc, amb ingressos clarament destacats respecte de la resta de regions. Des d'un punt de vista temporal, tot i que les Illes es mantenen constantment per sobre de la mitjana estatal, val a dir que les diferències semblen tendir a escurçar-se: s'ha passat de valors d'un 14,4% per sobre l'any 2005 al 13,5% el 2006 fins a assolir un diferencial positiu del 8,5% l'any 2007, fet que està en la línia detectada per la Comptabilitat Regional d'Espanya, en què s'indica que la renda disponible bruta per capita del sector famílies passà d'un valor un 21% superior a la mitjana estatal el 2000 al 7,6% el 2007.

A banda de la capacitat adquisitiva mitjana, l'ECV ofereix informació per saber si

aquesta, una vegada establertes les decisions de despesa, es tradueix en una capacitat folgada per poder estalviar i afrontar incerteses. Així, a les columnes 3 i 4 del quadre III-11 es mostren els percentatges de llars amb capacitat per fer pagaments imprevists i de llars que arriben amb molta dificultat o amb dificultat a final de mes.

En ambdós casos, i en concordança amb els valors d'ingressos superiors a la mitjana espanyola, les Balears tenen un percentatge alt de llars amb capacitat per satisfer despeses imprevistes (el 70,2%, si bé inferior a la mitjana del conjunt espanyol del 72,1%) i un percentatge més baix de llars amb dificultats per arribar a final de mes (el 27,2%, enfront del 28,5% del conjunt espanyol).

Una vegada comprovat que el nivell d'ingressos mitjans de les llars balears és superior al de la mitjana de les llars espanyoles, l'anàlisi del benestar econòmic requereix comparar la distribució dels ingressos. Igual que en memòries anteriors, l'indicador de referència per analitzar la desigualtat relativa de recursos és l'índex de Gini.⁷ (Vegeu la columna 5 del quadre III-11.)

En coherència amb tots els anys anteriors, l'índex de Gini de les llars balears amb la mostra de l'ECV de l'any 2008 pren un valor de 0,302, que és inferior al que s'obté per al conjunt espanyol (0,328), la qual cosa indica, per tant, una menor desigual-

7. L'índex de Gini pren valors entre zero i la unitat. El valor zero correspondria a una distribució perfectament igualitària. És a dir que, per exemple, el 10% de població amb manco recursos tindria un 10% dels ingressos. El valor unitari ens indicaria que tots els recursos estarien en possessió d'una sola llar: la més rica. D'aquesta manera, com més baix és l'índex, menor és la desigualtat relativa, i a la inversa.

tat entre les llars balears de l'ECV que no pas entre el total de llars espanyoles.⁸ En qualsevol cas, tot i evidenciar el menor valor de l'índex de Gini per a les Illes Balears, cal reconèixer que la tendència de fons que les dades indiquen és a l'empitjorament de la desigualtat, amb independència del cycle econòmic, fet que situa les dades a les Balears entre les comunitats amb pitjors registres.

Per analitzar la sensibilitat dels resultats de l'ECV a la imposició de diferents pesos a l'acumulació d'ingressos per als segments de població amb més i manco recursos, les columnes 6 i 7 del quadre III-11 presenten els valors per als índexs d'Atkinson (0,5 i 2), en què els valors entre parèntesis es refereixen al paràmetre d'aversion a la desigualtat, de tal manera que com més gran és el paràmetre més es penalitzen les situacions extremes en les dues cues de la distribució. En ambdós casos, com més gran (petit) és el valor dels indicadors, més desigual (igual) és la distribució dels ingressos. Els valors dels dos indicadors corroboren la menor desigualtat dels ingressos de la mostra de llars balears per comparació a la mitjana nacional obtinguda amb l'índex de Gini. En aquest sentit, és força significatiu el menor valor de l'Atkinson (2) a les Balears, evidència ja assenyalada en la memòria del 2008, que indica que la distribució en la coa baixa és més igualitària que en el cas espanyol.

2.3.

LA POBRESA RELATIVA A LES ILLES BALEARS

L'apartat segon sobre distribució de rendes s'ha dedicat a analitzar el conjunt de la població tenint en compte tant les llars amb més recursos com les de menys recursos. En aquest sentit, els indicadors utilitzats són sensibles, en major o menor mesura, segons l'aversion a la desigualtat implícita en cada indicador, a la situació de totes les llars. Aquest apartat, en canvi, es dedica a analitzar un grup més específic de població, com ara les llars amb manco recursos. L'objectiu és determinar el percentatge (taxa) de llars amb un nivell de recursos per sota d'un determinat llinar, que està amb relació al que es pot considerar el nivell de vida estès entre la població d'un territori, de manera que les llars per sota d'aquest llinar són considerades en risc de pobresa.

Com és obvi, l'establiment d'un llinar monetari concret és una tasca difícil, possiblement arbitrària, i que esdevé encara més complicada quan en l'anàlisi s'inclouen realitats socioeconòmiques diferents com les representades per les distintes comunitats autònomes. Per tot això, la metodologia adoptada en aquest apartat és l'estàndard en aquests tipus d'estudis,⁹ és a dir, s'ha aplicat el concepte de pobresa relativa i no el d'absoluta.¹⁰ D'aquesta manera, s'han

8. L'únic any en què l'índex de desigualtat és superior per a les llars balears fou amb les dades de l'ECV de l'any 2006.

9. Vegeu: Cantó, O.; Del Río, C.; Gradín, C. (2000), «La situación de los estudios de desigualdad y pobreza en España», Cuadernos de Gobierno y Administración, núm. 2, pàg. 25-94.

10. Entre els avantatges del concepte de pobresa relativa s'ha de tenir en compte el fet que el cost d'accés a alguns béns i serveis és diferent en una societat rica que en una de pobra. A més, cal fer notar que l'enfocament de pobresa relativa engloba la pobresa absoluta.

QUADRE III-12. TAXA DE LLARS PER SOTA EL LLINDAR DE POBRESA RELATIVA PER COMUNITAT AUTÒNOMA (ECV). (2007)

	Llindar d'ingressos per adult (€)	Taxa de llars en risc de pobresa	Taxa de llars en risc de pobresa extrema
Navarra	7.964	13,6	5,2
País Basc	7.281	14,5	4,8
Madrid	7.020	18,0	4,2
Catalunya	6.930	16,8	6,5
Illes Balears	6.721	14,4	6,3
Aragó	6.360	14,4	3,2
Astúries	6.095	13,4	4,0
La Rioja	6.072	14,7	4,1
País Valencià	5.943	17,7	5,8
Cantàbria	5.898	11,6	2,6
Espanya	5.857	16,7	6,1
Múrcia	5.570	17,8	10,7
Castellai i Lleó	5.419	14,8	4,9
Galícia	5.228	15,2	4,1
Illes Canàries	5.023	15,4	5,2
Andalusia	4.885	16,8	6,8
Castella-la Manxa	4.769	17,7	5,2
Extremadura	4.108	15,0	5,5

Font: Elaboració pròpia a partir de l'ECV.

considerat llars en risc de pobresa les que disposen d'uns ingressos inferiors al 60% de la mediana de les llars del seu territori de residència.¹¹ En aquest sentit, cal fer notar que el que es calcula és el percentatge de llars de cada comunitat autònoma que té uns recursos inferiors a una determinada xifra. Com es reflecteix a la columna 1 del quadre III-12, atès que s'analitza la pobresa relativa, la xifra llindar de referència és dife-

rent a cada comunitat autònoma, que és més elevada als territoris més rics, i a la inversa. Així, mentre aquest llindar se situa en els 6.986 euros a les Illes Balears, en el cas del conjunt espanyol aquest llindar correspon als 6.160 euros. Com és obvi, per tant, la taxa de llars en risc de pobresa s'ha de calcular amb els valors de cada territori, atès que en cas contrari si s'aplicàs el mateix valor per a totes les comunitats

11. Cal observar que la utilització de mediana en lloc de mitjana implica que únicament s'observaran reduccions en el nivell de pobresa si efectivament s'ha produït una redistribució de recursos en favor de la població pobra.

autònomes (per exemple, el llindar del conjunt espanyol), aleshores la taxa seria inferior a les comunitats riques i superior a les pobres. Com que allò que es calcula és el percentatge de llars a la coa inferior, per analitzar les llars amb més pocs recursos s'acompanyen els resultats amb un indicador més restrictiu, que és el percentatge de llars amb ingressos per sota del 40% de la mediana, que és el que s'anomena en literatura «la població en risc de pobresa extrema».

El quadre III-12 presenta el percentatge de llars que es troben per sota del llindar de pobresa relativa a cada comunitat autòno-

ma segons l'ECV amb dades d'ingressos del 2007. Del quadre III-12, cal destacar-ne uns quants fets: 1. El percentatge de llars en risc de pobresa és inferior a les Balears que en el conjunt espanyol (el 14,4 enfront del 16,7 respectivament);¹² 2. Quan la referència de renda és el 40% de la mediana, la diferència en el risc de pobresa extrema de les llars balears i espanyoles es redueix considerablement, fins al punt que el risc de pobresa a les Balears passa a ser major que a tot l'Estat, 6,3% i 6,1% respectivament; 3. No s'observa cap tipus de correlació entre el nivell d'ingressos mitjans dels territoris i la taxa de risc de pobresa.

12. En el cas de l'INE i l'IBESTAT el valor estimat per al 2008 per a les Balears és del 16,9% i per a Espanya és del 19,6%.

